

Andrzej Czyżewski, Anna Henisz-Matuszczak

Akademia Ekonomiczna w Poznaniu

ZMIANY DOCHODOWE GOSPODARSTW ROLNICZYCH W REGIONACH POLSKI NA PODSTAWIE WYNIKÓW FADN¹

1. Cel, zakres oraz metoda badań

Celem badań była analiza wyników ekonomicznych gospodarstw rolnych 4 regionów Polski². Zbadano zmiany podstawowych kategorii ekonomicznych, tj.: produkcji ogółem, kosztów (czynników zewnętrznych, amortyzacji, zużycia pośredniego), salda bieżących dopłat i podatków, dochodów. Jeśli chodzi o materiały źródłowe, to głównym zasobem były statystyki FADN. Analiza została przeprowadzona według kryterium wielkości i typu gospodarstw, zgodnie z tytułem opracowania. Przeanalizowano dane z lat 2004 i 2005. Dokonana analiza jest znacząca dla Polski, jako nowego kraju członkowskiego, który wkracza w realia Wspólnej Polityki Rolnej. Oczekuje się, że już pierwsze wyniki rachunkowość FADN ukażą zmianę w podejściu do krajowej polityki rolnej, a co za tym idzie, do sytuacji dochodowej rolnictwa. Rodzą się jednocześnie pytania dotyczące: podobieństw i odmienności, które można zaobserwować już po pierwszych latach członkostwa, czy specyfiki regionalnej w badanych regionach Polski. Interesującą kwestią jest np. pytanie, czy gospodarstwom polskim bliżej do modelu rolnictwa intensywnego, czy o niższej nakładochłonności. Istnieje przekonanie, że niemal przez cały okres transformacji gospodarki polskiej prowadzona była niekorzystna polityka rolna, deprecjonująca sektor rolny, która nie wspomagała retransferu nadwyżki ekonomicznej do gospodarstw rolnych w stopniu pozwalającym na zbliżenie ich dochodów do sytuacji gospodarstw domowych spoza rolnictwa. Spowodowało to, oprócz ujemnych skutków w postaci dysproporcji strukturalnych, zachowanie dobrostanu

¹ Badania zostały przeprowadzone we współpracy z IERiGŻ PiB i będą opublikowane w pracy pt. „Zróżnicowanie ekonomiczne gospodarstw rolniczych w wybranych państwach i regionach Unii Europejskiej; Rachunek nakładów i efektów”, IERiGŻ PiB, Warszawa 2007. Niniejszy artykuł został opracowany na podstawie wybranego fragmentu badań oraz nie publikowanych wyników FADN za rok 2005.

² Regiony zostały podzielone według metodologii FADN.

środowiska i podtrzymywanie ekstensywnych sposobów produkcji, co wpisuje się w obecny nurt zmian WPR. Jednocześnie istnieją w Polsce gospodarstwa wyspecjalizowane, produkujące na dużą skalę, intensywnie gospodarujące. Zapewne odpowiedzi nie będą jednoznaczne ze względu na niespełna 2-letni okres analizy (2004-2005), niemniej jednak zarysowane zostaną pozycje wyjściowe dla porównań lub wskazane trudności uniemożliwiające dokonanie pełnej interpretacji wyników.

Przechodząc do analizy wyników ekonomicznych dla Polski w ujęciu regionalnym, należy zaznaczyć, iż: po pierwsze, jak wspomniano, nie są możliwe dla Polski porównania z latami wcześniejszymi ze względu na brak danych według FADN dla lat sprzed 2004 r.³ Naturalnie, istnieją opracowania sygnalizujące wcześniejsze tendencje, lecz datą progową powstałych zmian w strumieniach przepływów finansowych jest rok 2004, tj. rok integracji z UE (Czyżewski, Henisz-Matuszczak 2004, rozdz. V). Po drugie, można ogólnie stwierdzić, że polityka rolna w Polsce po 2004 r., na skutek integracji z WPR, zmieniła radykalnie swoje oblicze, co pokazują dobitnie rachunki ekonomiczne. Największe zmiany notowane są w pozycji *saldo dopłat i podatków*, którego strumień, bez względu na klasyfikację, jest dodatni, a wcześniej – przez większość okresu transformacji gospodarczej Polski (prócz okresu przelomu – sam początek lat dziewięćdziesiątych XX w.) – był ujemny. Po trzecie, należy pamiętać, iż należne Polsce wsparcie finansowe ze środków unijnych na 2004 r. wpłynęło częściowo w 2004 r., a pozostałość dopiero w 2005 r.; podobnie – na 2005 r. dopiero na początku 2006 r. Po czwarte, dokonano analizy według regionów przyjętych przez rachunkowość FADN, co daje podstawę tylko ograniczonego wnioskowania, gdyż nie pokazuje pełnych wewnętrznych zróżnicowań. Po piąte, odczytując wyniki regionalne, należy mieć świadomość, że metoda FADN z założenia wyklucza gospodarstwa poniżej określonej wielkości ekonomicznej, w wyniku czego w niektórych regionach kryteria doboru spełniały tylko gospodarstwa duże i bardzo duże, w innych zdecydowanie więcej było małych i średnich.

2. Zróżnicowanie regionalne gospodarstw rolnych według klasy wielkości ekonomicznej

Przechodząc do analizy według kryterium wielkości ekonomicznej (por. tab. 1), należy stwierdzić, iż wśród gospodarstw bardzo małych i małych najniższe dochody w 2004 r. wypracowały gospodarstwa z Wielkopolski i Śląska, najwyższe

³ Chcąc rozpatrzyć dochody rolnicze w poszczególnych regionach Polski przed objęciem polskiego rolnictwa systemem FADN, natrafiamy na istotną trudność – mianowicie, o ile rachunkowość rolna w „starej” UE obejmuje niemal wszystkie gospodarstwa i możliwa jest pełna analiza dochodów w przekroju regionalnym, o tyle w Polsce, przed integracją z UE, ze względu na zbyt niską populację gospodarstw objętych systemem rachunkowości rolnej (ok. 1300) oraz dysproporcje liczbowe w ramach poszczególnych województw analiza na tym poziomie byłaby niewiarygodna.

Tabela 1. Rachunek dochodów gospodarstw rolniczych według klas wielkości ekonomicznej (w ESU) w Polsce według regionów (w zł) w 2004 r. oraz zmiany w 2005 r.

Typ gospodarstwa	Region/ /województwo	Produkcja ogółem	Zużycie pośrednie	Saldo dopłat i podatków	Udział % salda w dochodzie ¹	Amor- tyzacja	Wartość dodana netto	Koszt czynników zewnętrznych	Saldo dopłat i podatków zw. z inwest.	Dochód z gospodarstwa rolnego
Bardzo małe I	(785) Pomorze i Mazury	37 848	25 726	2 184	58,9	7 309	5 569	1 499	-365	3 705
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	83,6	80,5	429,2	83,5	104,0	228,2	66,0	136,1	302,8
	(790) Wielkopolska i Śląsk	26 266	16 860	865	25,6	6 047	4 223	655	-192	3 377
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	102,5	113,3	651,7	97,5	109,5	162,1	123,7	133,3	171,1
	(795) Mazowsze i Podlasie	26 607	16 060	620	17,4	6 740	4 427	729	-126	3 571
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	97,6	99,9	1247,3	79,4	102,5	242,8	108,6	173,8	272,6
	(800) Małopolska i Pogórze	30 303	17 137	709	15,4	8 170	5 704	885	-205	4 614
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	112,9	126,4	678,0	64,4	104,2	155,0	118,6	146,8	162,3
Małe II	(785) Pomorze i Mazury	60 475	38 219	632	5,9	10 375	12 513	1 627	-155	10 733
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	105,3	112,6	2037,5	59,3	95,9	188,2	92,7	230,3	202,0
	(790) Wielkopolska i Śląsk	48 461	30 719	1 862	18,8	8 269	11 336	1 163	-245	9 928
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	83,7	87,1	435,2	65,7	100,4	120,1	89,1	102,4	124,1
	(795) Mazowsze i Podlasie	46 908	27 511	1 348	13,6	9 084	11 660	1 329	-387	9 945
	zmiana % w 2005 r. (2004=100)	91,9	89,9	674,0	55,7	103,8	154,5	90,1	123,0	164,1
	(800) Małopolska i Pogórze	58 964	35 056	1 708	13,5	10 791	14 824	1 601	-524	12 698
	zmiana % w 2005 r. (2004=100)	91,2	89,9	419,0	44,5	104,0	123,0	93,3	124,6	126,6
Średnio małe III	(785) Pomorze i Mazury	102 807	64 443	1 770	8,3	15 169	24 965	2 884	-634	21 447
	zmiana % w 2005 r. (2004=100)	95,2	99,4	1131,5	58,8	103,5	152,8	101,9	180,6	158,8
	(790) Wielkopolska i Śląsk	101 799	63 046	3 349	13,2	13 920	28 181	2 407	-489	25 284
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	97,8	101,3	402,1	42,8	100,8	124,6	108,4	209,4	124,5
	(795) Mazowsze i Podlasie	91 409	50 306	2 212	9,2	15 379	27 936	2 950	-968	24 017
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	97,9	97,5	642,1	41,4	102,6	139,3	101,5	163,1	143,0
	(800) Małopolska i Pogórze	117 556	64 208	2 841	8,7	18 408	37 780	4 327	-819	32 634
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	96,5	93,8	411,0	29,2	103,6	121,1	103,2	158,2	122,6
Średnio duże IV	(785) Pomorze i Mazury	255 578	164 554	4 107	7,2	26 718	68 412	9 050	-2 213	57 149
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	88,6	86,1	952,0	45,5	96,4	143,4	91,8	180,3	150,2
	(790) Wielkopolska i Śląsk	204 244	119 506	6 478	10,9	23 594	67 623	6 975	-1 284	59 364
	zmiana % w 2005 r. (2004=100)	91,2	96,3	368,0	38,7	103,2	104,5	97,5	179,5	103,7
	(795) Mazowsze i Podlasie	207 409	113 229	3 489	6,0	27 535	70 134	8 949	-2 982	58 204
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	95,6	94,1	636,3	30,4	100,3	123,2	97,8	151,9	125,6
	(800) Małopolska i Pogórze	302 993	174 340	2 548	3,8	41 697	89 504	20 090	-2 562	66 853
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	95,1	96,5	693,3	22,5	86,7	113,2	90,4	185,6	117,3

Tabela 1. cd.

Duże V	(785) Pomorze i Mazury	656 046	411 553	14 180	8,8	55 551	203 123	39 209	-2 989	160 924
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	86,6	91,4	675,9	49,9	94,1	116,2	91,7	261,7	119,4
	(790) Wielkopolska i Śląsk	488 338	288 449	13 033	9,6	47 993	164 930	24 725	-4 057	136 148
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	86,6	88,3	374,5	34,2	93,7	104,3	92,5	160,0	104,7
	(795) Mazowsze i Podlasie	633 018	344 485	-1 066	-	75 172	212 296	43 891	-7 459	160 946
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	90,5	93,0	- ³	16,8	88,0	101,0	85,6	123,7	104,1
	(800) Małopolska i Pogórze	804 178	508 583	6 626	4,5	89 236	212 986	61 628	-4 035	147 322
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	83,5	77,2	520,1	20,9	88,6	110,1	98,0	223,9	112,1
Bardzo duże VI	(785) Pomorze i Mazury	2 978 477	2 570 762	108 917	-	264 551	252 081	607 354	-14 914	-370 188
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	83,1	66,3	334,4	76,8	94,9	350,7	63,4	164,2	- ²
	(790) Wielkopolska i Śląsk	2 777 487	1 683 361	140 459	19,6	148 523	1 086 062	363 639	-6 902	715 521
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	91,1	97,8	218,4	50,0	117,2	93,6	108,6	118,6	85,7
	(795) Mazowsze i Podlasie	1 610 210	920 818	-3 415	-	145 484	540 494	103 504	-2 207	434 783
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	82,9	91,6	- ³	31,9	97,7	81,6	145,2	156,1	66,1
	(800) Małopolska i Pogórze ⁴	1 263 411	745 052	53 361	16,2	96 659	475 060	143 045	-2 725	329 290

¹ Cała kolumna informuje o udziale % salda w dochodzie; ² z wartości ujemnej przyrost do 474,4 tys. zł; ³ z wartości ujemnej dla dużych przyrost do 28,2 tys. zł; dla bardzo dużych do 91,6 tys. zł; ⁴ brak danych dla 2005 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Wyniki... 2006, 2007].

zaś – z Małopolski i Pogórza; dynamika przyrostu tych dochodów była najwyższa w kolejnym roku na Pomorzu i Mazurach. Gdyby jednak odjąć strumień dopłat, najtrudniejszą sytuację pod względem dochodowym miałyby gospodarstwa właśnie z tego regionu. Obserwacja ta potwierdza sytuację dotyczącą gospodarstw dużych i bardzo dużych z uprawami polowymi np. w Danii i Holandii, gdzie udowodniono, że ich byt jest absolutnie uzależniony od wsparcia budżetowego. Interesujące jest to, że wśród gospodarstw dużych najkorzystniejsza sytuacja wystąpiła w gospodarstwach Mazowsza i Podlasia (przy jednocześnie najniższej dynamice przyrostu tego dochodu w 2005 r.), oraz to, iż w 2004 r. odnotowały one ujemne saldo dopłat i podatków (co zmieniło się już rok później, a wynikało z odroczenia wypłaty dopłat bezpośrednich w czasie, o czym była już mowa). Przyczyną tego może być podwójna okoliczność: relatywnie ekstensywne sposoby hodowli krów mlecznych w tym regionie oraz względnie wysoki stopień integracji pionowej (kontraktowej, w ramach spółdzielni) producentów mleka w tym nowo tworzonej w Polsce „zagłębiu mleczarskim”. Sprzyja to dochodowości produkcji (dzięki ograniczaniu kosztów transakcyjnych), mimo ujemnego salda dopłat i podatków. Najwyższe dochody wśród gospodarstw bardzo dużych odnotowały gospodarstwa Wielkopolski i Śląska, do czego przyczyniło się relatywnie wysokie saldo dopłat i podatków.

Do otrzymanych wyników należy podchodzić z pewną dozą ostrożności, gdyż – po pierwsze – dochód z gospodarstwa rolnego wynika w znacznym stopniu m.in. z dopłat bezpośrednich, które, jak wiemy, w 2004 r. wpłynęły tylko do części gospodarstw i nie w pełnym zakresie; przesunięcie wypłat na 2005 r. widoczne jest w wysokiej dynamice przyrostu salda dopłat i podatków (kilkukrotne) we wszystkich grupach wielkości gospodarstw bez względu na region. Po drugie – ważną okolicznością jest także kwalifikacja gleb z danego regionu; i tak np. jeśli większość gleb mieści się w klasie tzw. marginalnej (V i VI klasa bonitacji), to dużą część obszaru zalicza się do ONW, a płatność z tego tytułu była wypłacana na końcu (ze względu na najtrudniejszy algorytm obliczeniowy), tzn. dopiero w 2005 r. Zatem nie uwzględnia się ich w analizach z 2004 r. Jak zaznaczono, nieznanie tych okoliczności może prowadzić do niewłaściwych wniosków.

3. Zróżnicowanie regionalne gospodarstw rolnych według typu produkcyjnego

Przyglądając się analizie kategorii ekonomicznych przez pryzmat typu gospodarstwa (por. tab. 2), można uznać, że potwierdzają się trendy występujące w krajach „starej” UE, ale jedynie wtedy, gdy rozpatrujemy Polskę jako całość. Ogromne zróżnicowanie wewnątrz kraju tylko częściowo i wybiórczo potwierdza te tendencje. Najbardziej prężne wydają się gospodarstwa ogrodnicze (typ C), które jako jedyne, mimo ujemnego salda dopłat i podatków, osiągały jedne z najwyższych dochodów. Jednak w roku następnym saldo dopłat i podatków poprawiło się,

Tabela 2. Rachunek dochodów gospodarstw rolniczych według typów specjalizacji w Polsce według regionów (w zł) w 2004 r. oraz zmiany w 2005 r.

Typ specjalizacji	Region/ województwo	Produkcja ogółem	Zużycie pośrednie	Saldo dopłat i podatków	Udział % saldo w dochodzie ¹	Amor- tyzacja	Wartość dodana netto	Koszt czynników zewnętrznych	Saldo dopłat i podatków zw. z inwest.	Dochód z gospodarstwa rolnego
Uprawy polowe (AB)	(785) Pomorze i Mazury	152 621	91 092	4 551	15,3	21 253	44 827	13 758	-1 244	29 825
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	93,4	102,6	833,8	78,9	106,5	143,7	104,1	162,9	161,2
	(790) Wielkopolska i Śląsk	106 169	60 980	7 672	26,4	14 582	38 278	8 510	-693	29 074
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	91,1	95,2	280,8	61,9	107,7	116,2	101,4	150,8	119,7
	(795) Mazowsze i Podlasie	58 745	30 852	2 460	17,0	12 048	18 304	3 255	-609	14 441
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	92,5	92,2	504,3	57,6	104,3	140,7	107,3	120,9	149,1
	(800) Małopolska i Pogórze	59 849	30 565	2 128	14,1	12 627	18 785	3 060	-644	15 082
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	103,7	104,5	449,6	45,4	110,7	136,9	117,1	166,6	139,7
Uprawy ogrodnicze (C)	(785) Pomorze i Mazury	175 955	127 552	-5 076	-	29 100	14 228	9 801	-2 832	11 594
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	73,0	51,7	5,4	-	59,1	317,1	140,4	37,6	261,3
	(790) Wielkopolska i Śląsk	201 026	107 651	-4 245	-	24 739	64 391	16 568	-1 785	46 039
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	96,6	96,8	39,3	-	89,3	102,8	94,1	115,5	105,5
	(795) Mazowsze i Podlasie	209 781	109 806	-6 881	-	34 959	58 135	17 304	-4 403	36 428
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	97,7	98,3	- ²	0,5	89,2	113,5	91,6	48,5	131,8
	(800) Małopolska i Pogórze	141 017	69 930	-3 404	-	22 698	44 986	12 316	-1 842	30 828
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	99,3	104,5	54,8	-	97,1	95,6	92,9	80,5	97,6
Uprawy trwałe (E)	(785) Pomorze i Mazury	118 211	43 810	-232	-	38 270	35 898	12 328	-1 216	22 355
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	107,0	105,0	- ²	26,7	102,6	142,2	109,6	65,9	164,3
	(790) Wielkopolska i Śląsk	127 775	40 402	2 715	7,5	31 523	58 565	17 178	-5 074	36 313
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	86,8	100,4	238,1	23,5	102,1	76,3	90,8	29,5	75,7
	(795) Mazowsze i Podlasie	84 712	30 950	856	5,0	25 099	29 519	10 193	-2 402	16 924
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	100,8	94,5	555,4	19,2	99,8	121,5	87,0	90,0	146,7
	(800) Małopolska i Pogórze	88 736	29 797	1 273	5,1	25 365	34 847	8 310	-1 733	24 803
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	108,0	99,9	218,4	9,6	107,8	119,1	111,2	187,5	117,0
Krowy mleczne (F)	(785) Pomorze i Mazury	73 324	39 341	2 745	12,0	11 503	25 226	1 693	-605	22 928
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	99,6	97,0	557,4	42,9	97,8	154,3	96,5	265,1	155,6
	(790) Wielkopolska i Śląsk	69 554	39 255	2 866	14,3	10 705	22 459	1 864	-575	20 020
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	121,5	111,7	450,8	33,1	106,7	187,9	102,6	228,9	194,7
	(795) Mazowsze i Podlasie	65 041	33 640	2 582	11,8	10 368	23 615	1 214	-483	21 918
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	108,1	102,1	471,3	35,4	106,2	157,3	94,4	335,1	156,9
	(800) Małopolska i Pogórze	39 957	19 481	2 589	18,9	7 959	15 107	772	-638	13 696
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	101,0	104,4	289,9	41,0	99,8	129,7	113,0	66,8	133,6

Tabela 2. cd.

Zwierzęta żywnie w systemie wypasowym (G)	(785) Pomorze i Mazury	87 458	48 991	2 317	9,8	13 021	27 763	3 379	-975	23 710
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	113,6	112,2	905,7	45,5	107,3	185,0	112,3	147,5	194,6
	(790) Wielkopolska i Śląsk	107 481	57 975	3 410	10,1	15 163	37 754	2 920	-1 211	33 623
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	92,6	97,6	474,9	40,7	98,4	117,2	108,3	108,7	118,3
	(795) Mazowsze i Podlasie	72 611	39 269	2 114	9,8	11 600	23 856	1 472	-866	21 518
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	98,8	93,8	664,3	40,6	97,5	158,0	95,4	198,0	160,6
	(800) Małopolska i Pogórze	40 706	23 749	2 513	39,5	10 953	8 518	1 970	-190	6 357
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	108,1	103,5	508,0	73,5	108,6	238,3	128,9	207,9	273,1
Zwierzęta ziarnożerne (H)	(785) Pomorze i Mazury	552 224	489 175	10 047	48,8	38 643	34 453	13 648	-197	20 608
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	80,6	65,7	246,6	23,7	38,6	147,4	27,4	723	221,0
	(790) Wielkopolska i Śląsk	183 219	127 911	3 574	9,1	14 888	43 995	3 810	-827	39 257
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	88,7	86,9	402,0	31,5	100,4	115,4	98,1	172,4	116,2
	(795) Mazowsze i Podlasie	187 659	129 434	3 521	8,2	14 487	47 260	3 563	-769	42 928
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	83,6	83,3	399,5	32,3	97,4	103,5	140,5	227,4	101,5
	(800) Małopolska i Pogórze	287 490	220 641	4 787	10,8	19 440	52 195	7 406	-343	44 446
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	96,4	90,7	238,0	19,7	109,5	128,6	105,0	423,6	130,3
Mieszane (I)	(785) Pomorze i Mazury	97 072	61 108	2 071	11,0	13 468	24 567	5 161	-570	18 835
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	98,2	105,0	1050,0	72,4	111,7	154,2	127,8	222,6	159,4
	(790) Wielkopolska i Śląsk	102 479	61 093	3 093	11,3	12 838	32 417	4 780	-331	27 306
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	94,9	105,4	476,0	53,1	104,1	105,6	118,9	248,0	101,5
	(795) Mazowsze i Podlasie	50 242	29 767	1 202	10,5	9 071	12 607	845	-316	11 446
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	94,5	98,1	890,3	59,3	103,2	155,5	110,4	199,6	157,6
	(800) Małopolska i Pogórze	43 307	24 492	1 315	14,0	9 629	10 500	869	-263	9 368
	zmiana % w 2005 r. (2004 = 100)	97,5	105,6	525,1	54,9	98,2	131,6	108,3	117,5	134,2

¹ cała kolumna informuje o udziale % saldo w dochodzie; ² z wartości ujemnej przyrost w uprawach ogrodniczych do 238 zł a uprawach trwałych do 9,8 tys. zł.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Wyniki..., 2006, 2007].

pozostając, mimo to, ujemne (oprócz Mazowsza i Podlasia) Średnio w Polsce najniższe dochody mieli właściciele gospodarstw mieszanych (typ I) – 14,7 tys. zł, co okazało się typowe i nie zmieniało się w kolejnym roku obserwacji, najwyższe zaś – hodujący zwierzęta ziarnożerne (typ H) – 45,5 tys. zł. Jednak warto zauważyć, że analiza regionalna nie jest jednorodna. Przykład Pogórza i Małopolski wskazuje, że w badanym okresie najniższe dochody generowali hodowcy zwierząt żywionych w systemie wypasowym (6,4 tys. zł), co istotnie zmieniło się już w 2005 r., kiedy to ich przyrost był niemal 3-krotny. Podobna sytuacja wystąpiła na Pomorzu i Mazurach, gdzie, o dziwo, dochód prowadzących uprawy ogrodnicze był dość niski (11,6 tys. zł) i już w kolejnym roku wzrósł 2,5-krotnie. Pozorne anomalie można zauważyć rozpatrując opóźnienia w otrzymywaniu dopłat bezpośrednich i innych. Można także zauważyć, że wystąpiło zjawisko częściowego wyrównywania się dochodów – tych, którzy mieli je najniższe w 2004 r., charakteryzowała najwyższa dynamika wzrostu w kolejnym roku.

Warto tu także odnieść się do regionu Wielkopolski i Śląska, który to region, jak wskazują wyniki z 2004 r., największe sukcesy osiągnął w uprawach ogrodniczych (typ C), uprawach trwałych (typ E), hodowli zwierząt żywionych w systemie wypasowym oraz w produkcji mieszanej (I). Relatywnie słabo natomiast wypadł w hodowli zwierząt ziarnożernych (typ H), co jest paradoksalne ze względu na sławę „zagłębia świńskiego”. Sytuacja zmieniła się w następnym roku, kiedy to najwyższe dochody spośród hodowców krów mlecznych (F) w kraju mieli hodowcy ze wspomnianego regionu, a w ujęciu bezwzględny największe dochody w kraju osiągnięto z tytułu upraw ogrodniczych (C). Trzeba jednak pamiętać, że zdecydowaną większość gospodarstw w Wielkopolsce stanowią według rachunkowości FADN gospodarstwa słabsze ekonomicznie (zaledwie spełniające kryterium 2 ESU), w szczególności leżące na północy regionu (w powiatach: złotowskim, czarnkowskim, pilskim) czy też w granicach dawnej Kongresówki (w powiatach: konińskim, kolskim, tureckim).

4. Podsumowanie

Analiza według kryterium wielkości ekonomicznej pokazuje, iż wśród gospodarstw bardzo małych i małych stosunkowo najniższe dochody w 2004 r. wypracowały gospodarstwa z Wielkopolski i Śląska, najwyższe zaś – z Małopolski i Pogórza. Istotny wpływ na tę sytuację miał strumień dopłat, gdyż gdyby go pominąć, to najtrudniejszą sytuację pod względem dochodowym miałyby gospodarstwa z Pomorza i Mazur. Obserwacja ta jest zbieżna z sytuacją dotyczącą gospodarstw dużych i bardzo dużych z uprawami polowymi w krajach „starej” UE.

Analiza kategorii ekonomicznych przez pryzmat typu gospodarstwa także jest zbieżna ze znanymi z literatury obserwacjami z krajów „starej” UE. Jednocześnie znaczące jest ogromne zróżnicowanie wewnątrz kraju. Najbardziej prężne wydają się gospodarstwa ogrodnicze (typ C), które mimo nadal ujemnego salda dopłat

i podatków w 2005 r. osiągają jedne z najwyższych dochodów. Średnio w Polsce najniższe dochody w 2004 r. mieli właściciele gospodarstw mieszanych (typ I) – 14,7 tys. zł, co okazuje się typowe, najwyższe zaś – hodujący zwierzęta ziarnożerne (typ H) – 45,5 tys. zł; zaś w 2005 r. odpowiednio – 22,1 tys. zł oraz 62,9 tys. zł.

Obserwacje z Wielkopolski i Śląska w zakresie wielkości dochodów, rejonów, w których, jak wskazują wyniki, największe sukcesy osiąga w uprawach ogrodniczych (typ C), uprawach trwałych (typ E) i hodowli krów mlecznych (typ F), potwierdzają znane tendencje, iż jest to jeden z najprężniejszych rolniczo regionów w Polsce. Stosunkowo słabo wypada natomiast w hodowli zwierząt ziarnożernych (typ H), co jest paradoksalne ze względu na sławę „zagłębia świńskiego”.

Literatura

Czyżewski A., Henisz-Matuszczak A., *Rolnictwo Unii Europejskiej i Polski. Studium porównawcze struktur wytwórczych i regulatorów rynków rolnych*, AE, Poznań 2004.

Czyżewski A., Henisz-Matuszczak A., *Zróżnicowanie ekonomiczne gospodarstw rolniczych w wybranych państwach i regionach Unii Europejskiej; Rachunek nakładów i efektów*, IERiGŻ PiB, Warszawa 2006.

Wyniki FADN dla 2004 r. i 2005 r., IERiGŻ, PiB, Warszawa 2006, 2007.

THE ECONOMIC DIFFERENTIATION OF AGRICULTURAL FARMS IN REGIONS OF POLAND BASED ON FADN'S RESULTS

Summary

The main goal of the study was an analysis of farm incomes in Poland according to regions, what let us come to conclusions about economic differentiation of agricultural farms, based on FADN's results for 2004 and 2005. The analysis was carried out in accordance with regions (“vertical”) and through the prism of the production's and income's indexes (“horizontal”) under criteria of economic size (ESU) and type of specialization.